

مبانی نظری جهاد تبیین از دیدگاه رهبری با رویکرد زندگی حضرت زینب

طاهره چراغی^۱

چکیده

جبهه استکبار از همان ابتدای پیروزی انقلاب و تکوین نظام اسلامی، سعی داشت که با نقشه ها و ابزارهای مختلف آن را سرکوب یا استحاله نموده و پیام انقلاب و دستاوردهای بزرگ آن را تحریف نماید. لذا از دروغ، ابهام افکنی، واورنه نشان دادن واقعیت ها برای غلبه بر قلب و اذهان مردم استفاده نمود. رهبر فرزانه انقلاب روایت صادقانه حقایق و تبیین منطقی و هوشمندانه آرمان ها و دستاوردهای انقلاب، را علاج این فتنه استکبار دانسته و بر جهاد تبیین تأکید دارند. با این مفروض شناخت ابعاد مختلف جهاد تبیین در منظومه فکری مقام معظم رهبری (مدظله العالی) هدف این مکتوب می باشد. از مهم ترین ویژگی های شخصیتی حضرت زینب در مسیر جهاد تبیین به تعبیر مقام معظم رهبری «دانا و خبیر و دارای معرفت والا» بودن آن حضرت است. (۱۳۸۴/۳/۲۵) چراکه آن حضرت به رغم اطلاع و آگاهی کامل از سرنوشتی که برای برادر بزرگوارش قرار بود واقع شود، گام در مسیر این جهاد گذاشت و به خوبی به نقش خود در به اتمام رساندن این مأموریت الهی واقف بود. از این رو مقام معظم رهبری می فرمایند: ارزش و اهمیت زینب کبری به معرفت و آگاهی اش بود؛ به این بود که می فهمید دارد چه کار می کند.

کلیدواژه ها: جهاد تبیین ، دیدگاه رهبری ، رویکرد زندگی حضرت زینب

^۱. سطح ۲ حوزه، حوزه علمیه فاطمه الزهرا (سلام الله علیها) شهرستان ایلام.
email:mohamadehsan854@gmail.com

مقدمه

از جمله نکات مهمی که حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای در دیدار با جمعی از پرستاران و خانواده شهدای سلامت (۱۴۰۰/۹/۲۱) و به عنوان درسی از زندگی حضرت زینب (س) برای جامعه امروز اسلامی و به خصوص در رابطه با برنامه نظام سلطه و جبهه معاند علیه نظام اسلامی و پس از بیان ویژگی‌های شخصیت الهی و متعالی حضرت زینب (س) به آن اشاره کردند، بحث «جهاد روایت و تبیین» است. رهبر معظم انقلاب «جهاد روایت و تبیین» را از ابعاد خردمندی و تدبیر عمیق حضرت زینب برشمرده و فرمودند: «این بزرگوار جهاد تبیین را جهاد روایت راه انداخت و گذاشت و فرصت نداد که روایت دشمن از حادثه غلبه پیدا کند، کاری کرد که روایت او بر افکار عمومی غلبه پیدا کند. حالا تا امروز روایت زینب کبری (س) از حادثه عاشورا در تاریخ مانده، [اما] در همان زمان هم تأثیر گذاشت در شام، در کوفه، در مجموعه سال‌های حکومت اموی و منتهی شد به ساقط شدن حکومت اموی. ببینید! این درس است؛ این همان حرفی است که بنده همیشه می‌گویم: شما روایت کنید حقایق جامعه و کشور خودتان و انقلابتان را. شما اگر روایت نکنید، دشمن روایت می‌کند.» از این رو شایسته است که جامعه اسلامی ما به خصوص زنان جوان مؤمن انقلابی ضمن شناخت ابعاد شخصیتی حضرت زینب کبری (س) آن حضرت را الگوی جهاد تبیین در عرصه حیات انقلابی خویش قرار دهند. در این مقاله مبانی نظری جهاد تبیین از دیدگاه رهبری با رویکرد زندگی حضرت زینب می‌پردازیم. حال این تحقیق به دنبال این سوال است که مبانی نظری جهاد تبیین از دیدگاه رهبری با رویکرد زندگی حضرت زینب چیست؟

معنای جهاد تبیین و جنگ روایت‌ها

تبیین، یعنی بیان حقیقت و از بین بردن غبار جهالت و تحریف از اذهان. ذهن انسان ممکن است دچار ابهام شود، مورد تحریف قرار گیرد و دشمن یا هر فرد دیگری آن را از مسیر حقیقی و عقلانی خودش منحرف کند. به عبارتی تبیین به معنای بی‌تفاوت نبودن انسان نسبت به ذهنی است که به کمک نیاز دارد و باید تعلیم ببیند. مقام معظم رهبری مدظله‌العالی در موارد متعددی اساس روش اسلامی و انقلابی را تبیین دانسته‌اند؛ چنانکه یکی از موارد امر به معروف و نهی از منکر نیز همین مسئله است. اگر چه رهبر انقلاب همواره قشر نخبگان و، طلاب و دانشجویان را به تبیین فراخوانده بودند، اما اکنون مخاطب

عام را به این امر دعوت کرده و از همگان خواسته‌اند در حوزه خود تأثیرگذار باشند و نسبت به شرایط کنونی جامعه و جهان بی تفاوت نباشند. از همین روست که در توصیه به پرستاران می‌فرماید: «شما روایت کنید حقایق جامعه خودتان و کشور خودتان و انقلابتان را. شما اگر روایت نکنید، دشمن روایت می‌کند؛ شما اگر انقلاب را روایت نکنید، دشمن روایت می‌کند»^۱.

تبیین، بخشی از جهاد تبیین و رسالت روشنگری است. باید توجه داشت که هر کاری از نظر اسلامی جهاد نیست. مهم‌ترین عنصر جهاد به معنای اسلامی و قرآنی، تقابل با دشمن است؛ یعنی هر کاری که در تقابل با دشمن و فی سبیل‌الله باشد، جهاد است: جهاد یعنی چه؟ جهاد یعنی تلاش در مقابله با دشمن. هر تلاشی، جهاد نیست. خیلی‌ها تلاش می‌کنند، تلاش‌های علمی زیادی می‌کنند، تلاش‌های اقتصادی می‌کنند که خوب و به‌جاست، اما جهاد نیست. جهاد، یعنی تلاشی که هدف‌گیری در مقابل دشمن در آن وجود داشته باشد؛ این جهاد است. در اصطلاح اسلامی و منطق اسلامی، جهاد این [کاری] است که در مقابل دشمن انجام می‌گیرد. شما [اگر] کار اقتصادی بکنید برای مقابله با دشمن، می‌شود جهاد؛ کار علمی و تحقیقی بکنید برای مقابله با دشمن، می‌شود جهاد؛ حرف بزنید، تبیین کنید برای خنثی کردن وسوسه دشمن، می‌شود جهاد؛ اینها همه جهاد است. پس مهم این است که ما عرصه جهاد را تشخیص بدهیم که در هر زمانی در چه عرصه‌ای باید جهاد کرد. این، خیلی مهم است.^۲

تبیین مهمترین عرصه جهاد

از نظر مقام معظم رهبری (مدظله العالی) جهاد تبیین، مهم‌ترین عرصه جهاد است؛ زیرا اکنون دشمن با هزاران دستگاه رسانه‌ای و خبری دست به جنگ روانی زده است تا با وارونه جلوه دادن واقعیت‌ها، رابطه مؤمنانه مؤمنین را قطع کند. از این رو باید با تبیین و روشنگری، حقیقت‌ها را برای همگام بیان کرد.

ما در حال یک نبرد فرهنگی، یک نبرد جنگ نرم هستیم یعنی به ما تهاجم شده؛ تهاجم نرم، آن هم با ابزارهای پیشرفته و بسیار نو و با توانایی بسیار بالا؛ به ما حمله شده. خب ما

^۱ بیانات در دیدار پرستاران و خانواده شهدای سلامت، ۱۴۰۰/۰۹/۲۱.

^۲ بیانات در دیدار مداحان اهل بیت، ۱۴۰۰/۱۱/۰۳.

باید اول این را تصدیق کنیم، باید اول قبول کنیم که ما در حال یک جنگیم، ما مورد تهاجم قرار گرفته هستیم. اگر چنانچه این شد، آن وقت بایستی همه نیرو را متمرکز کنیم در ضربه زدن به مهاجم و جلوی هجوم او را گرفتن. هدف مهاجم، آماج کار مهاجم چیست؟ فرهنگ ماست، اخلاق ماست، خانواده ماست، هویت ماست، تاریخ ماست. در مقابل، ما بایستی یک جبهه قوی توانایی ایجاد کنیم که این جبهه بتواند پاسخگو باشد. آن جبهه متشکل از کیست؟ از هنرمند، روشنفکر، عنصر فرهنگی؛ یعنی شماها هستید، شماها و امثال شما آقایان و دوستانی که در بخش فرهنگ و در بخش هنر مشغول کار هستید^۱.

ایشان در توصیه دیگری به فعالیت هزاران دستگاه دشمن برای مبارزه با اسلام و انقلاب اسلامی اشاره و بر جهاد تبیین به عنوان مهم‌ترین عرصه جهاد تأکید می‌کنند:

یک روز میدان، میدان نظامی است مثل دوران دفاع مقدس، دوران دفاع از حرم؛ اینجا میدان، میدان نظامی است؛ آن روز خیلی‌ها وظیفه را تشخیص دادند و حرکت کردند و رفتند و وظیفه‌شان را انجام دادند -البته واجب کفایی بود؛ واجب عینی نبود- که البته در همین جا هم هیئت‌ها سنگ تمام گذاشتند که قبلاً عرض کردیم، و بسیاری از این رزمندگان ما و شهدای ما، بچه‌های هیئت‌ها بودند که رفتند و به شهادت رسیدند. یک روز عرصه علم است و جهاد، جهاد علمی است، باید علم را بالا برد؛ یک روز عرصه فعالیت‌های اجتماعی است؛ یک روز عرصه خدمات اجتماعی است و خدمت به مردم. آن روزی که دشمن سعی می‌کند جامعه را در فشار اقتصادی قرار بدهد، برای اینکه مردم را در مقابل اسلام، در مقابل نظام اسلامی قرار بدهد؛ آن روز اگر شما خدمت اقتصادی و اجتماعی به مردم بکنید، جهاد کرده‌اید در مقابل دشمن؛ لکن از همه این‌ها مهم‌تر عرصه تبیین و روشنگری است. اگر روشنگری بود، همه این عرصه‌های گوناگون در وقت خود و جای خود وضع‌شان روشن خواهد شد و مردان خودشان را پیدا خواهند کرد^۲.

مبارزه تبیینی اهل بیت

مبارزه سیاسی اهل بیت: مبارزه تبیینی بوده است، اگر چه گاه مبارزه مسلحانه نیز صورت گرفته است. رهبر معظم انقلاب (مدّ ظله العالی) در کتاب هم‌رزم حسین (علیه السلام) نیز به

^۱ گزیده‌ای از بیانات در دیدار جمعی از برنامه‌سازان صدا و سیما، ۱۳۹۷/۰۸/۲۴.

^۲ بیانات در دیدار مداحان اهل بیت:، ۱۴۰۰/۱۱/۰۳.

این مطلب اشاره کرده‌اند که تمامی اهل بیت: هم‌رزم عبدالله الحسین (علیه السلام) بودند، اما نوع میدان جنگ‌هایشان متفاوت بود. جهاد تبیین محدوده خاصی ندارد و حتی معیشت مردم نیز به آن مرتبط است. حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله العالی) دو جریان تحریم و تحریف را هم‌عرض با یکدیگر می‌دانند و معتقدند شکست جریان تحریف، موجب شکست جریان تحریم خواهد شد؛ زیرا دشمن با تحریف واقعیت‌ها توانسته است تحریم‌ها را به جایی برساند که اثر منفی آن بر جامعه بسیار مشهود باشد. از این رو جهاد تبیین در واقع نوعی مقابله با تحریف‌ها و شکست تحریم‌هاست:

این بزرگوار جهاد تبیین را، جهاد روایت را راه انداخت؛ نگذاشت و فرصت نداد که روایت دشمن از حادثه غلبه پیدا کند؛ کاری کرد که روایت او بر افکار عمومی غلبه پیدا کند. حالا تا امروز روایت زینب کبری (سلام الله علیها) از حادثه عاشورا در تاریخ مانده، در همان زمان هم تأثیر گذاشت در شام، در کوفه، در مجموعه سال‌های حکومت اموی و منتهی شد به ساقط شدن حکومت اموی. ببینید، این درس است؛ این همان حرفی است که بنده همیشه می‌گویم: شما روایت کنید حقایق جامعه خودتان و کشور خودتان و انقلابتان را. شما اگر روایت نکنید، دشمن روایت می‌کند؛ شما اگر انقلاب را روایت نکنید، دشمن روایت می‌کند؛ شما اگر حادثه دفاع مقدس را روایت نکنید، دشمن روایت می‌کند، هر جور دلش می‌خواهد؛ توجیه می‌کند، دروغ می‌گوید [آن هم] ۱۸۰ درجه خلاف واقع؛ جای ظالم و مظلوم را عوض می‌کند. شما اگر حادثه تسخیر لانه جاسوسی را روایت نکنید - که متأسفانه نکردیم - دشمن روایت می‌کند و کرده؛ دشمن روایت کرده، با روایت‌های دروغ. این کاری است که ما باید انجام بدهیم؛ وظیفه جوان‌های ماست!

عملیاتی شدن ارزش‌ها در جامعه، به بحث جهاد تبیین باز می‌گردد. تبیین نکردن حقایق و مسائل برای جامعه، موجب عدم گفتمان‌سازی و در نتیجه شکل‌گیری یک فتنه می‌شود؛ چنانکه در فتنه ۷۸، ۸۸ و نیز قضیه بنزین تبیین صحیح مسائل می‌توانست مانع بروز اتفاقاتی که رخ داد، شود. شکل‌گیری مطالبه‌گری و عدالت‌خواهی، نیازمند تبیین است. عدم تبیین وقایع و مسائل، زمینه‌ساز نفوذ و تسلط دشمن بر اذهان مردم جامعه می‌شود. انبیای عظام الهی و اهل بیت: بهترین الگوهای جهاد تبیین هستند؛ چنانکه امام علی (علیه السلام) در دوران کوتاه حکومت خویش، همواره به تبیین و روشن‌گری پرداخت. حضرت زهرا (سلام

^۱ بیانات در دیدار پرستاران و خانواده شهدای سلامت، ۱۴۰۰/۰۹/۲۱.

وارد بشوید: در میدان تبیین و افشاگری، یعنی راهی که زینب کبری در این چهل روز انجام داد. ۵/۷/۱۴۰۰

نتیجه گیری

اصل دعوت صدر اسلام از جهت عقبه دینی و اعتقادی بر پایه تبیین استوار بوده است، زیرا بدون تبیین، بستر اغواگری و گمراه سازی مردم در عرصه های مختلف فراهم شده خود زمینه تسلط دشمن در عرصه امنیتی می شود. چرا که جنگ شناختی محور و هسته اصلی همه جنگ ها است. از این رو تبیین، خود جهاد است. جهاد تبیین در مقابل و مضاف جنگ شناختی است. دشمن زمانی می تواند در جنگ امنیتی و میدانی پیروز شود که مبانی شناختی و معرفتی جامعه و مردم آن را منهدم سازد.

قرآن و اهل بیت (ع) هم برای مقابله با آن، تبیین را مهم ترین و موثرترین راهبرد می دانند. در رویارویی امیرالمؤمنین (ع) با معاویه در برهه های مختلف می توان تبیین و بصیرت دهی حضرت را در جهت خنثی سازی فتنه های اموی مشاهده کرد.

در ماجرای کربلا و پسا کربلا هم تبیین و افشاگری، نقش سرنوشت سازی داشته است. قیام حسینی با جهاد تبیین زینبی ماندگار شد و به ثمر نشست. به گفته امام خمینی (ره) «اگر واقعه کربلا رخ نمی داد یزید بن معاویه دین اسلام و سنت پیامبر (ص) را وارونه جلوه می داد». اما بدون تردید این واقعه بدون کنشگری تبیینی حضرت زینب به انحراف کشیده می شد. دشمن تلاش می کرد با روایت جعلی از حادثه کربلا، آن را به نفع خود مصادره کند و همان گونه که بر جسم شهیدان کربلا تاخت، مرام و مکتب حسینی را نیز از بین می برد.

دکتر بنت الشاطی، نویسنده مصری می نویسد؛ «خواهر حسین بن علی لذت پیروزی را در کام ابن زیاد و بنی امیه خراب کرد و در جام پیروزی آنان قطرات زهر ریخت. در همه حوادث سیاسی پس از انقلاب عاشورا همچون قیام مختار و عبدالله بن زبیر و سقوط دولت امویان و برپایی حکومت عباسیان و ریشه دواندن مذهب تشیع، زینب قهرمان کربلا نقش برانگیزنده داشت.»

حضرت زینب نشان داد که جهاد منحصر در میدان نظامی و تیر و شمشیر نیست و ساحت شناخت از معرکه کارزار نظامی مهم تر است. زیرا در جنگ شناختی دشمن با هدف قرار دادن قوه شناخت عموم مردم و نخبگان جامعه هدف و تغییر هنجارها، ارزش ها، باورها،

نگرش‌ها و رفتارها از طریق مدیریت ادراک و استنباط، به جهت‌دهی و مهندسی رفتارها می‌پردازد.

ارکان و الزامات جهاد تبیین

تبیین فرع بر معرفت است. زینب کبری(س) حق را شناخته و در جهت دفاع از آن با شجاعت و فداکاری به بیان واقعیت‌ها و حقیقت‌ها پرداخته است. مهم‌ترین شاخصه ایشان در این مسیر؛ اطاعت از ولی و امام است.

رکن دیگر تبیین، عقلانیت است. یعنی تبیین باید از استدلال و استناد محکم و غیرقابل انکار برخوردار باشد تا بتواند دشمن را در موضع انفعال و استیصال قرار دهد و بیشترین تاثیر را در مخاطب بگذارد. اقناع مخاطب مستلزم استدلال منطقی و ملموس است.

رکن دیگر تبیین، علم و دانش است. حضرت زینب، عالمه غیرمعلمه بوده و در خاندان عصمت و علم الهی رشد کرده بود. با مروری بر سخنان حضرت می‌بینیم که تحلیل و ریشه‌یابی ایشان از ماجرای کربلا بر اساس تاریخ، مردم‌شناسی، جامعه‌شناسی، روان‌شناسی و علوم دینی مانند فقه و تفسیر انجام گرفته است.

شاخصه مهم جهاد تبیین، شجاعت توأم با بصیرت است. در غبار فتنه حق و باطل به هم می‌آمیزند و تنها کسانی می‌توانند از فضای غبارآلود فتنه سالم بیرون آیند که چشم تیزبین برای درک حقیقت داشته باشند.

در تبیین، صرف بیان حق کفایت نمی‌کند و باید به افشای چهره دروغین باطل نیز پرداخت.

برخی از الزامات جهاد تبیین در سیره حضرت زینب (س) عبارتند از؛ رعایت اولویت‌ها، اخلاق‌مداری، استقامت و پایداری، شجاعت، فصاحت و بلاغت، بهره‌گیری از عاطفه و بیدار کردن احساسات خفته، بهره‌گیری از معارف بلند دینی، دوری از افراط و تفریط و مداومت در تکرار تا نهادینه شدن ارزش‌ها.

منابع و مآخذ

*قرآن کریم

- آب نیکی، حسن. (۱۳۹۳). جهانی شدن و بحران نفوذ در دولت جمهوری اسلامی ایران. پژوهش سیاست نظری، ۱۶، ۴۴-۲۱.

- آئینی، محمدامین؛ موسوی، سید نجم الدین. (۱۴۰۰). ارائه مدل مفهومی مدیریت جهادی؛ مبتنی بر متن بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی. مدیریت سرمایه انسانی دفاعی، ۱(۱)، ۱۲۵-۱۵۶
- اسماعیلی کیا، غریب و ملانظری، مهناز. (۱۳۹۵). چارچوبی برای تحول در نظام پاسخگویی مالی و عملیاتی دانشگاه های دولتی ایران از دیدگاه خبرگان. حسابداری سلامت، ۴(۴)، ۱-۲۵.
- امیری، بهمن؛ توکلی خانیکی، محمدجواد. (۱۴۰۱). مؤلفه های سیاسی جهاد تبیین بر اساس نهج البلاغه. کارشناسی ارشد، مشهد: دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم، دانشکده علوم قرآنی.
- بابایی فارسانی، میثم؛ حسنی مقدم، صادق. (۱۳۹۹). ارائه الگوی اندیشه ورزی با محوریت دیدگاه های مقام معظم رهبری: رویکرد آمیخته (نمونه پژوهش: دانشگاه جامع امام حسین (علیه السلام). مدیریت راهبردی دانش سازمانی، ۳(۸)، ۶۵-۱۰۱.
- باقری، محمدحسین؛ عاصی مذهب، ابوالقاسم؛ اعتمادی فرد، اعظم. (۱۳۹۹). ماهیت شناسی قرآنی روایی جهاد کبیر، شیوه شناسی عملکرد دشمن و راهکارهای مقابله با آن در عرصه اقتصاد. قرآن و طب، ۵(۲)، ۱۵۴-۱۳۹.
- حسنقلی پور، حکیمه؛ امیری، مجتبی؛ پورعزت، علی اصغر. (۱۳۹۶). توسعه مدل ارزشیابی خط مشی نگهداشت اثربخش اعضای هیئت علمی در آموزش عالی. مدیریت دولتی، ۹(۳)، ۴۸۹-۵۱۶.
- خدا دوست، محمدمهدی؛ صالحی زاده، محمد اسماعیل. (۱۴۰۱). جهاد تبیین در عرصه دستاورد های اعتقادی انقلاب اسلامی با رویکردی بر قرآن کریم و حدیث. کارشناسی ارشد، میبد: دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم، دانشکده علوم قرآنی.
- ذاکری، مختار؛ شیروانی شیری، علی. (۱۴۰۱). تحلیل محتوای بیانیه ی گام دوم انقلاب بر مبنای مؤلفه های هویت آفرینی اسلامی-ایرانی. مطالعات ملی، ۱(۳۳)، ۳۱-۵۵.
- طاهری، علی؛ غضنفری، علی. (۱۴۰۱). شاخصه های جهاد تبیین در قرآن کریم و کتاب مقدس. کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم، دانشکده علوم قرآنی.
- فرهنگیان، علی. (۱۴۰۱). شرایط کامیابی جهاد تبیین. دانش ها و آموزه های قرآن و حدیث، ۴(۱۵)، ۱۹-۵.

- عیسی نیا، رضا. (۱۴۰۱). جهاد تبیین در زمانه‌ی جمهوری اسلامی ایران و نقش روحانیت در آن. پژوهشنامه تبلیغ اسلامی، ۱(۴)، ۱۵-۱.
 - معمایی، هاجر؛ عبدالهی، بیژن؛ جعفری نیا، سعید؛ موسوی پور، سیدمحمدحسین. (۱۴۰۰). طراحی و تبیین الگوی اخلاق سازمانی از منظر قرآن کریم (بررسی آیات شش سوره مائده، یوسف، نور، اسراء، احزاب، و حجرات). مدیریت اسلامی، ۲۹(۳)، ۴۰-۵.
 - فرهادی، علی. (۱۳۹۷). سناریوهای نفوذ نرم دشمن در نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران. آینده پژوهی دفاعی، ۲(۵)، ۱۴۰-۱۱۱.
 - قائدی محمد رضا، و گلشنی علیرضا. (۱۳۹۵). روش تحلیل محتوا: از کمی گرایی تا کیفی گرایی. روش‌ها و مدل‌های روانشناختی، ۷(۲۳)، ۸۲-۵۷.
 - قرایی آشتیانی، محمدرضا، پور صادق، ناصر. (۱۳۹۸). بررسی نقش و تأثیر فرهنگ سازمانی بر مدیریت جهادی با تأکید بر دیدگاه حضرت آیت اله العظمی امام خامنه ای (مدظله العالی). مطالعات بین رشته ای دانش راهبردی، ۳۷، ۴۷-۴۲.
 - واحدیان عظیمی، امیر؛ رحیمی ابوالفضل. (۱۳۹۲). تبیین مفهوم معنویت: تحلیل محتوای قراردادی. تحقیقات کیفی در علوم سلامت، ۲(۱)، ۲۰-۱۱.
 - محمودی، محسن؛ صادقی، سالار. (۱۴۰۱). جهاد تبیین در فضای مجازی از منظر رهبر انقلاب. سومین کنفرانس پدافند سایبری.
 - مرادی، عباس؛ فراهانی، عباس. (۱۴۰۱). بررسی و تحلیل راهبرد جهاد تبیین در مقابله با جنگ شناختی دشمن از منظر آموزه های دینی. کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم، دانشکده علوم قرآنی.
 - مؤمن زاده، رضا. (۱۳۹۲). بازدارندگی دفاعی جدید جمهوری اسلامی ایران. پژوهش نامه دفاع مقدس، ۲(۷)، ۱۴۷-۱۷۹.
- کتاب‌ها
- باقری چوکامی، سیامک. (۱۴۰۱). جهاد تبیین در شرایط تهاجم ترکیبی دشمن. قم: زمزم هدایت.
 - جمشیدی، محمدحسین. (۱۳۹۰). مبانی و روش‌شناسی تبیین (با تأکید بر اندیشه سیاسی). تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق.
 - رایف، دانیل، استفن لیزی و فردریک جی فیکو. (۱۳۹۸). تحلیل پیام‌های رسانه ای: کاربرد تحلیل محتوای کمی در تحقیق. ترجمه مهدخت بروجردی علوی، تهران: سروش.

- صلح میرزایی، سعید (۱۴۰۱). جهاد تبیین در اندیشه آیت الله العظمی خامنه ای. چاپ اول، تهران: انقلاب اسلامی.
- عباسی، کریم؛ خاک رنگین، علی. (۱۴۰۰). روشنای تبیین: بررسی بیانات مقام معظم رهبری پیرامون تبیین و روشنگری. چاپ اول، تهران: پرناک.
- مصباح یزدی، محمدتقی. (۱۳۸۳). جنگ و جهاد در قرآن. قم: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره).
- مکارم شیرازی، ناصر. (۱۳۸۸). پیام قرآن. جلد ۱، چاپ نهم، تهران: دارالکتب الاسلامیه.
- نصیری فرد، عباس. (۱۴۰۱). مفاهیم تکنیک ها و مهارت های جهاد تبیین بر پایه مدل ساختاری و مفهومی. تهران: دفتر نشر معارف.